

Innst. O. nr. 31

(2002-2003)

Innstilling til Odelstinget frå kommunalkomiteen

Ot.prp. nr. 101 (2001-2002)

Innstilling frå kommunalkomiteen om lov om endringer i lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. (overtidsarbeid, stillingsvern for toppledere)

Til Odelstinget

1. SAMANDRAG

1.1 Arbeidsmiljølova § 50, lengda av overtidsarbeid

Bakgrunnen for forslagene til endringer i overtidsbestemmelsene er å oppnå økt fleksibilitet og derigjennom blant annet gjøre det lettere for bedrifter å konkurrere om oppdrag som medfører arbeidstopper. Endringsforslaget er også i tråd med Regjeringens målsetning om et enklere regelverk.

Departementet foreslår følgende endringer i arbeidsmiljølovens regler om overtid:

1. Lovens rammer for tillatt overtid for en uke og fire sammenhengende uker oppheves.
2. Det innføres adgang til å inngå avtale med den enkelte arbeidstaker om overtid på inntil 400 timer per kalenderår.
3. Det innføres en begrensning i adgangen til gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid, inkludert overtid på 48 timer regnet over en periode på fire måneder (seks måneder på visse vilkår), med adgang til å utvide denne perioden til maksimum 1 år gjennom avtale med tillitsvalgte i virksomheter som er bundet av tariffavtale.
4. Som følge av punkt to blir dagens adgang til å inngå avtale med tillitsvalgte om utvidet overtid, samt Arbeidstilsynets dispensasjonsadgang overflødige. Disse foreslås derfor opphevet. Det samme gjelder særregelen for jordbruket i arbeidsmiljøloven § 50 nr. 1 siste setning.

Det foreslås ikke endringer i rammen for samlet tillatt arbeidstid, inkludert overtid, pr. dag. Det gjøres heller ikke endringer i vilkårene for å jobbe overtid.

Forslaget til endringer i arbeidsmiljølovens overtidsbestemmelser og stillingsvernet for toppledere ble sendt ut i et felles høringsbrev. Departementet har mottatt over 50 høringsuttalelser. Av disse har ca. 40 kommet med merknader.

Arbeidsgiverorganisasjonene støtter forslaget om å myke opp dagens overtidsbestemmelser fordi de mener dette vil bidra til økt fleksibilitet.

Arbeidstakerorganisasjonene støtter ikke forslaget med den begrunnelse at det vil innebære økt press på arbeidstakerne, og at vernet av disse burde gå foran bedriftenes konkurransevne.

De foreslåtte endringene for reglene om overtid antas å få små økonomiske konsekvenser.

1.2 Arbeidsmiljølova § 56, stillingsvern for toppleiarar med etterlønsavtale

Etter dagens regler er toppledere omfattet av stillingsvernsreglene i arbeidsmiljøloven. Departementet foreslår at toppledere med etterlønsavtale unntas fra stillingsvernsreglene. Bakgrunnen for dette er at en avtale om etterlønn skal være en kompensasjon dersom de må fratruke. Dagens stillingsvernsregler kombinert med det behov en virksomhet vil ha for å skifte ut en toppleder som ikke har styrets eller eierens tillit, har i en del tilfeller medført at etterlønsavtaler i hast har blitt reforhandlet til fallskjermer av betydelig størrelse, og med uheldig signalvirkning i arbeidsmarkedet. Forslaget omfatter kun toppledere med etterlønsavtale, og medfører ikke at det innføres noen plikt til slik avtale. For ledere uten etterlønsavtale vil stillingsvernsreglene gjelde fullt ut. Endringsforslaget omfatter heller ikke ledere i statlig sektor som omfattes av tjenestemannsloven eller embetsmenn.

Arbeidsgiverorganisasjonene støtter i hovedsak forslaget om å oppheve stillingsvernsreglene for toppledere med forhåndsavtalt etterlønsavtale, mens arbeidstakerorganisasjonene støtter ikke det fremlagte forslaget.

Når det gjelder forslaget om endringer i stillingsvernsreglene for toppledere med etterlønsavtaler, mener departementet at det er grunn til å tro at prisen på slike avtaler vil øke på kort sikt, men at dette vil stabilisere seg etter hvert. Departementet antar at de administrative konsekvensene av forslagene vil være små.

2. MERKNADER FRÅ KOMITEEN

Fleirtalet i komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og Signe Øye, frå Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen og Heikki Holmås og frå Senterpartiet leiaren Magnhild Meltveit Kleppa, vil peike på at det framlagde forslaget til endring av arbeidsmiljølova grip inn i mandatet til det offentlege oppnemnde Arbeidslivslovutvalet. Fleirtalet meiner at dette vanskeleggjer arbeidet i utvalet som nettopp hadde som mandat å gjere ein heilskapleg gjennomgang.

Fleirtalet viser til at Regjeringa grunnjev sine endringsforslag i arbeidsmiljølova kapittel X mellom anna med at desse skal gjere arbeidsmiljølova meir fleksibel. Forslaget opnar for meir enn 48 timars veke på årsbasis. Fleirtalet ser dette som eit angrep mot ein anstendig normalarbeidsdag. Dagens reglar tek i vare arbeidstakarane sine behov for vern av dagleg arbeidstid og fritid, samstundes som den gir vern mot press på å arbeide overtid.

Vidare blir det gjort framlegg om at arbeidsgjevar kan inngå avtale med den enkelte arbeidstakar om utvida overtid på inntil 400 timar årleg. Fleirtalet viser til at ein då i praksis opnar for godt over 500 årlege overtidstimar ut over tariffavtala arbeidstid, noko som vil gje lengre arbeidstid pr. veke enn det som EU sitt arbeidsdirektiv tillet. Fleirtalet meiner at lovforslaget vil svekkje dei tillitsvalde og fagorganisasjonane sine posisjonar ved å flytte avtalenivået for overtid frå organisasjonane eller frå dispensasjonar frå Arbeidstilsynet til avtaler mellom enkelte arbeidstakarar og bedrift. Fleirtalet viser til at all røynsle viser at ved slike individuelle avtaler, så er det arbeidstakaren som blir den svake part.

Fleirtalet konstaterer at det nå snart nærmar seg 100 000 arbeidsledige i Noreg. Vidare utgjer bruk av overtid, etter SSB si oversikt for 2. kvartal 2002, om lag 65 000 årsverk eller 4,6 pst. av alle årsverk utført av heiltidstilsette. Fleirtalet meiner at

denne utviklinga, med auka bruk av overtid, er ei usolidarisk handling overfor dei arbeidsledige og deltidstilsette som ønskjer å auke sin stillingsbrøk. Fleirtalet er av den oppfatning at det bør vere slik at deltidstilsette bør få kunne arbeide heiltid så langt som det er mogleg.

Ved å tilrå auka høve til bruk av overtid i ei tid med aukande sjukefråvær, uføretrygding og utstøting frå arbeidslivet, vil ei slik liberalisering bare medvirke til å forsterke desse utviklingstrekk. Fleirtalet viser også til at partane i arbeidslivet og staten samarbeider om eit inkluderande arbeidsliv der også sjukefråværet skal reduserast. Fleirtalet er redd for at det framlagde forslaget vil føre til det motsette dersom dei tillitsvalde ikkje skal ha ei sentral rolle og innverknad på bruk av arbeidstida. Fleirtalet meiner derfor at det er eit feil signal å gå over frå eit system der Arbeidstilsynet og dei tillitsvalde skal vere ein buffer mellom arbeidstakar og arbeidsgjevar og slik sett planleggje overtidsbruken ut frå ein heilskapleg vurdering av det psykososiale arbeidsmiljøet, til eit system der den einskilde skal verne seg sjølv. I ei tid der stadig fleire blir "utbrende" og talet på uføretrygda stig, ser fleirtalet dette som uheldig. Etter fleirtalet si oppfatning er det klar motstrid mellom ei utviding av ramma for overtidsarbeid gjennom individualisering og inkluderande arbeidsliv.

Fleirtalet meiner at dagens høve til bruk av overtid er tilstrekkeleg fleksibel for å ta vare på verksemdene sine behov.

Fleirtalet viser til at Regjeringa gjer framlegg om å unntaka toppleiarar med etterlønsavtaler frå stillingsvernreglane i arbeidsmiljølova § 56. Fleirtalet legg stor vekt på å redusere utviklinga med store "fallskjermar" for toppleiarar. Fleirtalet er oppteken av å drøfte tiltak som kan avgrense bruk av etterlønsavtaler i arbeidslivet. Fleirtalet ser likevel ei fare for at ei slik regelendring vil føre til ei auke i bruken av førehandsavtala etterlønskontrakter og at intensjonen i arbeidsmiljølova blir svekt. Fleirtalet vil på prinsipielt grunnlag be Arbeidslivslovutvalet også om å vurdere dette framlegget.

På denne bakgrunn vil fleirtalet avvise forslaget, og be Regjeringa om å oversende saka til Arbeidslivslovutvalet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Peter Gitmark, Hans Kristian Hogsnes og Kari Lise Holmberg, fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Per Sandberg, og fra Kristelig Folkeparti, Anita Apelthun Sæle og Ivar Østberg, er enig i Regjeringens forslag om å myke opp arbeidsmiljølovens bestemmelser om frivillig overtid. Disse medlemmer viser til at erfaringen

er at langt de fleste dispensasjonssøknader om overtid utover 200 timer blir innvilget med dagens lovregler. Disse medlemmer mener derfor at det langt på vei er en kamp om symbolpolitikk når flere fagforeninger fremstiller regjeringens forslag som en primitivisering og en brutalisering av arbeidsmarkedet.

Disse medlemmer har en grunnleggende tillit til enkeltmennesket. Denne tilliten inkluderer også at voksne mennesker skal ta ansvar for egen arbeidstid. Disse medlemmer er også tvilende til en generell beskrivelse av arbeidstakerne som den svake part i et arbeidsforhold.

Disse medlemmer vil også vise til at endringene må ses i lys av at store grupper i det norske arbeidsliv er unntatt fra overtidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven, og til at loven ikke regulerer den samlede arbeidstid for personer med flere stillinger. Videre vil den totale opplevde belastningen være bestemt av vedkommendes samlede livssituasjon, inkludert reisetid, familieliv mv. Det vil opplagt være urimelig og uhensiktsmessig å regulere dette i en lov om arbeidsmiljø. Bestemmelsene representerer derfor ikke noe absolutt nivå for hva som kan anses å være helsemessig forsvarlig arbeidsmengde for en enkeltperson.

Disse medlemmer er av den klare oppfatning at mange bedrifter finner dagens regelverk unødvendig byråkratisk og problematisk. Spesielt ukes- og 4-ukesbegrensningene er til hinder for næringslivet, særlig i sesongbedrifter, offshorenæringen, byggebransjen og andre. Disse medlemmer vil understreke at det må være mulig for næringslivet å ta oppdrag også når det medfører arbeidstopper og å ta et krafttak i en innspurt for å levere en vare til kontraktsfestet frist.

Disse medlemmer vil i denne sammenheng vise til de problemer den tyske økonomien har, blant annet på grunn av svært rigid og omfattende stillingsvern, oppsigelsesvern og arbeidstidsvern. Disse medlemmer er av den klare oppfatning at fleksibilitet i arbeidsmarkedet ikke fører til flere arbeidsledige, men at det skapes flere arbeidsplasser.

Disse medlemmer vil påpeke at det ikke er belegg for å hevde at frivillig overtid isolert fører til økt sykefravær, utstøting og uføretrygding. Samtidig som det kan hevdes at bruk av arbeidstid øker arbeidspresset, er det også sentralt å sikre virksomhetene nok fleksibilitet til å overleve omstilling og tøff konkurranse. Disse medlemmer vil vise til at en utrygg arbeidsplass kan gi økt sykefravær, og en nedlagt arbeidsplass kan føre til utstøting av de arbeidstakerne som rammes.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Vedtak til lov

om endringer i lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. (overtidsarbeid, stillingsvern for toppledere):

I

I lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø m.v. gjøres følgende endringer:

§ 50 skal lyde:

1. Alminnelig regel.

Overtidsarbeidet skal søkes fordelt på en slik måte at en unngår for stor belastning for den enkelte arbeidstaker.

Overtidsarbeidet må sammen med den alminnelige arbeidstid ikke medføre en samlet arbeidstid på over 14 timer i et enkelt døgn for noen arbeidstaker. *Overtidsarbeidet må ikke overstige 200 timer i kalenderåret.*

2. Utvidet overtid etter avtale med arbeidstaker.

Arbeidsgiver og arbeidstaker kan slutte skriftlig avtale om overtidsarbeid på inntil 400 timer i kalenderåret.

3. Utvidet samlet arbeidstid etter avtale med tillitsvalgte.

I virksomhet som er bundet av tariffavtale kan arbeidsgiveren og arbeidstakernes tillitsvalgte slutte skriftlig avtale om en samlet arbeidstid på inntil 16 timer i et enkelt døgn.

4. Gjennomsnittlig samlet arbeidstid.

Overtidsarbeidet må fordeles slik at den ukentlige arbeidstiden, inkludert overtid, i løpet av en periode på fire måneder i gjennomsnitt ikke overstiger 48 timer. Perioden for gjennomsnittsberegningen kan utvides til seks måneder i virksomheter som kjenetegnes ved nødvendigheten av å sikre vedvarende tjenester eller produksjon, eller ved avstanden mellom arbeidsstedet og arbeidstakers bosted eller avstanden mellom arbeidsstedene. I virksomhet som er bundet av tariffavtale kan arbeidsgiveren og arbeidstakernes tillitsvalgte slutte skriftlig avtale om at gjennomsnittsberegningsperioden skal være høyst 1 år.

§ 56, nytt tredje ledd skal lyde:

Reglene om oppsigelse i dette kapittel gjelder ikke for øverste leder i virksomheten, dersom vedkommende i forhåndsavtale har sagt fra seg slike rettinger mot etterlønn ved fratreden.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Per Sandberg, viser til at det er bebudet en bred og helhetlig gjennomgang av lov om arbeidervern og arbeidsmiljø (Arbeidslivslovutvalget). Denne gjennomgangen vil imidlertid ta uforholdsmessig lang tid, kanskje flere år. For enkelte næringer og bedrifter haster det imidlertid med å få endringer for å oppnå større fleksibilitet. Disse medlemmer vil allikevel etterlyse en noe mer konsekvent linje fra Regjeringen og regjeringspartiene i sammenlignbare saker. Disse medlemmer viser i denne sammenheng til forslaget fremmet av representantene Torbjørn Andersen og Per Sandberg vedrørende bestemmelsene om nattarbeid (Dokument nr. 8:33 (2001-2002), jf. Innst. S. nr. 113 (2001-2002)), hvor statsråd Victor D. Normann og regjeringspartiene avviste en realitetsbehandling med sikte på en mest mulig helhetlig gjennomgang. Disse medlemmer ønsker de foreslåtte endringer velkommen og støtter disse, men foreslår i tillegg:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i lov om arbeidervern og arbeidsmiljø mv., slik at lovens bestemmelser om nattarbeid blir mer fleksible ved at loven hjemler økt adgang til å utføre nattarbeid i flere typer virksomheter."

Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet ser på arbeid som et vesentlig grunnlag for trivsel og velstand. Bedrifters lønnsomhet anses å være en forutsetning for sikre arbeidsplasser og en fremtidsrettet økonomisk utvikling. Disse medlemmer ønsker ikke offentlige bestemmelser som undergraver arbeidsmoralen og effektiviteten. Lovverket bør, utover det rent sikkerhets- og helsemessige, ikke inneholde begrensninger for den enkelte til å inngå arbeidsavtaler på de betingelser partene selv ønsker.

Disse medlemmer foreslår:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i lov om arbeidsvern og arbeidsmiljø mv., der det innføres adgang til å inngå avtale med den enkelte arbeidstaker om overtid på inntil 600 timer pr. kalenderår."

Disse medlemmer mener at et fritt arbeidsmarked ikke fungerer godt nok så lenge det inngås generelle avtaler sentralt for arbeidstakere og arbeidsgivere, arbeids-, lønns- og ansettelsesavtaler fungerer best dersom disse oppnås ved enighet mellom partene i den enkelte bedrift. Et slikt system vil bidra til at mange bedrifter kan unngå konkurs i nedgangstider, fordi det også vil gi de ansatte mulighet og ansvar til å bidra til at egen arbeidsplass sikres, enten gjennom midlertidige endringer eller varige endringer. Et slikt system vil også kunne sikre oppbygging av nyetablerte bedrifter. Disse medlemmer

viser også til avtalen mellom NHO og LO for tariffoppgjøret 2000, hvor intensjonene om mer fleksibel arbeidstid er omtalt. Hovedoppgaven for partene er å forbedre bedriftenes konkurranseevne gjennom økt fleksibilitet vedrørende arbeidstid. Disse medlemmer tolker de fremsatte forslagene å ligge innenfor de avtaler partene i arbeidslivet selv er blitt enige om.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser til at begrunnelsen for forslaget er at det har vært registrert en utvikling i retning av at toppledere har brukt reglene om stillingsvern for å forhandle frem økt kompensasjon. For å unngå at regelverk og etterlønsavtaler blir brukt i en slik uheldig kombinasjon, vil en opphevelse av reglene om stillingsvern kunne være et virkemiddel. Disse medlemmer vil påpeke at virkningene av lovendringen ikke er utredet, og at det mangler dokumentasjon for at den vil virke etter hensikten. Det er grunn til å anta at endringen vil føre til at etterlønsavtaler øker i omfang og størrelse og at lønningene generelt øker, fordi toppledere da kan argumentere enda sterkere for høyere ytelser på grunn av usikker jobb.

Sverige har en tilsvarende ordning, men der er lønnsnivået for toppleder høyere. Disse medlemmer mener forslaget kan ha positive virkninger, men at det er usikkert. Bedriftsstyrenes ansvar for ukulturen er hovedproblemet og blir ikke borte ved lovendringen. Det er risiko for at kreativiteten til å finne nye veier å kanalisere store utbetalinger til toppledere på, vil øke. Disse medlemmer viser til at de sakene som opprører folk mest, er der det gis "belønning" til folk som har gjort store feil. Dette er i hovedsak folk med store etterlønsavtaler allerede i dag. Det er i mindre bedrifter som ikke er inne i denne kulturen den nye ordningen vil få mest betydning.

På denne bakgrunn går disse medlemmer primært inn for at også dette temaet bør vurderes i sin sammenheng i Arbeidslivslovutvalget.

Flertallet i komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti i 2002 fremmet forslag i Dokument nr. 8:136 (2001-2002), jf. Innst. S. nr. 247 (2001-2002) om tiltak for å oppnå større åpenhet og bevissthet om lederlønninger. Forslagene fikk støtte fra Senterpartiet. Forslagene er viktige med tanke på at en eventuell endring i § 56 ikke skal få ukontrollerbare virkninger, men gjøre det mulig å følge utviklingen.

Komiteen vil understreke at de endringer som nå vedtas ikke endrer Arbeidslivslovutvalgets man-

dat og at de står fritt til å drøfte også de punkter som endres som følge av Ot.prp. nr. 101 (2001-2002).

3. FORSLAG FRÅ MINDRETAL

Forslag fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Vedtak til lov

om endringer i lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. (overtidsarbeid, stillingsvern for topledere):

I

I lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. gjøres følgende endringer:

§ 50 skal lyde:

1. Alminnelig regel.

Overtidsarbeidet skal søkes fordelt på en slik måte at en unngår for stor belastning for den enkelte arbeidstaker.

Overtidsarbeidet må sammen med den alminnelige arbeidstid ikke medføre en samlet arbeidstid på over 14 timer i et enkelt døgn for noen arbeidstaker. *Overtidsarbeidet må ikke overstige 200 timer i kalenderåret.*

2. Utvidet overtid etter avtale med arbeidstaker.

Arbeidsgiver og arbeidstaker kan slutte skriftlig avtale om overtid på inntil 400 timer i kalenderåret.

3. Utvidet samlet arbeidstid etter avtale med tillitsvalgte.

I virksomhet som er bundet av tariffavtale kan arbeidsgiveren og arbeidstakernes tillitsvalgte slutte skriftlig avtale om en samlet arbeidstid på inntil 16 timer i et enkelt døgn.

4. Gjennomsnittlig samlet arbeidstid.

Overtidsarbeidet må fordeles slik at den ukentlige arbeidstiden, inkludert overtid, i løpet av en periode på fire måneder i gjennomsnitt ikke overstiger 48 timer. Perioden for gjennomsnittsberegningen kan

utvides til seks måneder i virksomheter som kjenne- tegnes ved nødvendigheten av å sikre vedvarende tjenester eller produksjon, eller ved avstanden mellom arbeidsstedet og arbeidstakers bosted eller avstanden mellom arbeidsstedene. I virksomhet som er bundet av tariffavtale kan arbeidsgiveren og arbeidstakernes tillitsvalgte slutte skriftlig avtale om at gjennomsnittsberegningsperioden skal være høyst 1 år.

§ 56, nytt tredje ledd skal lyde:

Reglene om oppsigelse i dette kapittel gjelder ikke for øverste leder i virksomheten, dersom vedkommende i forhåndsavtale har sagt fra seg slike ret- tigheter mot etterlønn ved fratreden.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i lov om arbeidervern og arbeidsmiljø mv., slik at lovens bestemmelser om nattarbeid blir mer fleksible ved at loven hjemler økt adgang til å utføre nattarbeid i flere typer virksomheter.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i lov om arbeidervern og arbeidsmiljø mv., der det innføres adgang til å inngå avtale med den enkelte arbeidstaker om overtid på inntil 600 timer pr. kalenderår.

4. TILRÅDING FRÅ KOMITEEN

Komiteen har elles ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak:

Ot.prp. nr. 101 (2001-2002) - om lov om endringer i lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø mv. (overtidsarbeid, stillingsvern for topledelse) - blir å sende tilbake til Regjeringa for nærare utgreiing i Arbeidslivslovutvalet av overtid- arbeid og stillingsvern for topleiarar.

Oslo, i kommunalkomiteen, den 28. november 2002

Magnhild Meltveit Kleppa
leiar

Sigvald Oppebøen Hansen
ordførar

Hans Kristian Hogsnes
sekretær